

KADER

İNANCININ DİNİ TEMELLERİ

Dr. Abdullah NAMLI

rağbet

KADER İNANCININ DİNİ TEMELLERİ • DR. ABDULLAH NAMLI

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Dr. Abdullah NAMLI

1967 yılında Nevşehir'e bağlı Çat Kasabasında doğdu. İlkokulu bu kasabada okudu. 1985 yılında Nevşehir İmam-Hatip Lisesini bitirdi. "Kur'an-ı Kerim'in Tefekkürüne Verdiği Değer" isimli Lisans Tezi ile 1990 yılında Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden mezun oldu. 1991-2018 yılları arasında orta dereceli okullarda Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmeni olarak çalıştı. 1998 yılında "Kur'an'da İstiğna (İnkârın Sebepleri)-İstigna (Disdain) in the Qur'an" isimli Yüksek Lisans tezini, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kelam Bilim Dalında tamamladı. 2017 yılında "Kader İnanıcının Dini Temelleri-The Religious Foundations of Belief in Fate" isimli doktora tezini Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Kelam Bilim Dalında tamamladı. 2018 yılı Ocak ayından itibaren Nevşehir HBV Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde Kelam ve İslam Mezhepleri Tarihi Anabilim Dalında Doktor Öğretim Üyesi olarak görev yapmaktadır. Evli ve üç çocuk babasıdır.

KADER İNANCININ DİNİ TEMELLERİ

Dr. Abdullah NAMLI

RAĞBET YAYINLARI

KADER İNANCININ DİNİ TEMELLERİ

Dr. Abdullah NAMLI

1. Baskı: İstanbul, 2019

ISBN: 978-605-7699-03-9

Kültür ve Turizm Bakanlığı Sertifika No: 35859

Sayfa Düzeni

Çelebi Şenel

Kapak Tasarımı

Adem Şenel

Baskı - Cilt

Step Ajans

Göztepe Mah. Bosna Cad. No: 11

Bağcılar - İstanbul

Tel: 0212 446 88 46

RAĞBET YAYINLARI

Sümer Mh. 30. Sk. No: 24/A Zeytinburnu / İstanbul

Tel.: 0212 528 85 19 • Faks: 0212 528 85 20

bilgi@ragbetyayinlari.com

www.ragbetkitap.com

facebook.com/ragbetyayinlari / instagram.com/ragbetyayinlari / twitter.com/ragbetyayinlari

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	9
ÖNSÖZ	11
GİRİŞ.....	13
1. Araştırmanın Konusu.....	13
2. Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	13
3. Araştırmanın Kaynakları	15

BİRİNCİ BÖLÜM KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE TARİHÇE

1. KADER KELİMESİNİN ANLAMLARI.....	19
1.1. Kader Kelimesinin Sözlük Anlamı.....	19
1.2. Kader Kelimesinin İstilahî Anlamı.....	25
1.3. Kaderle İlgili Kavramlar	29
1.3.1. Kazâ	29
1.3.2. Hayır ve Şer	32
1.3.3. Cebr	38
1.3.4. İhtiyâr ve Meşîet	42
2. DÜŞÜNCE TARİHİNDE KADER.....	45
2.1. İslam'dan Önceki İlahî Dinlerde Kader.....	50
2.1.1. Yahudilikte Kader	50
2.1.2. Hristiyanlıkta Kader	51
2.2. Câhiliye Araplarında Kader	52
2.3. Sahâbe Döneminde Kader.....	55

İKİNCİ BÖLÜM

İMAN ESASLARI VE KADER

1. SEM'Î BİLGİNİN DEĞERİ	59
1.1. Sem'î Bilginin Hükümü.....	68
1.2. Âhad Haberler.....	73
2. İMAN ESASLARI İÇERİSİNDE KADERİN YERİ	74
3. KUR'AN-I KERİM'DE KADER.....	78
3.1. Kader İnanıcı	78
3.2. Belirlenmiş Kader.....	85
3.3. Özgür Kılma	92
4. HADİSLERDE KADER.....	95
4.1. Cibrîl Hadisi.....	96
4.2. Cenine Kaderinin Yazılması.....	101
4.3. İnsanın Fıtrata Uygun Yaratılmış Olduğu.....	108
4.4. Kaderle İlgili Tartışmaların Yasaklanması.....	115

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İLÂHÎ SIFATLAR BAĞLAMINDA KADER

1. ALLAH'IN İLMİ	121
1.1. Allah'ın İlminin İlgî Alanları.....	129
1.1.1. Belirleme	130
1.1.2. Tavsif	133
2. ALLAH'IN İRADESİ	139
2.1. Allah'ın İradesinin İlgî Alanları.....	141
2.1.1. Küllî İrade.....	141
2.1.2. Cüz'î İrade.....	147
2.2. Sorumluluk Bakımından İrade.....	155
2.2.1. Tekvînî İrade	155
2.2.2. Teşrîî İrade.....	156
2.2.3. İrade-Emir Ayrımı	157
3. ALLAH'IN KUDRETİ	159
3.1. Allah'ın Kudretinin İlgî Alanları	161

3.1.1. Ezeli Kudret	161
3.1.2. Hâdis Kudret.....	163
4. ALLAH'IN YARATMASI	166
4.1. Allah'ın Fiili	169
4.2. İnsanın Fiili.....	177
5. KADERİN DEĞİŞİP-DEĞİŞMEYECEĞİ.....	181
5.1. Bireysel Kader.....	181
5.2. Toplumsal Kader	188
5.3. Duâ-Kader İlişkisi.....	198
5.3.1. Allah'ın Yardımı ve Fiili Duâ İlişkisi.....	205
SONUÇ	209
KAYNAKLAR.....	215
EKLER.....	231
EK 1 KADERİN AŞAMALARI – VARLIKLARIN CEBRÎ KADERİ	231
EK 2 KADERİN AŞAMALARI – İRÂDÎ KADER (İnsan ve cin)	232
EK 3 KADERİN YAZILMASI VE KEHÂNET	234

KISALTMALAR

age.	Adı geçen eser
agm.	Adı geçen makale
a. mlf.	Aynı müellif
AÜİF	Ankara Üniversitesi İlähiyat Fakültesi
Bkz.	Bakınız
bs.	Baskı
c.	cilt
DİA	Diyanet İslam Ansiklopedisi
DİB	Diyanet İşleri Başkanlığı
Ed.	Editör
haz.	Hazırlayan
KB	Kültür Bakanlığı
mad.	madde, maddesi
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
s.	Sayfa
TDV	Türkiye Diyanet Vakfı
trc.	Terceme eden
ts.	tarihsiz
thk.	Tahkik eden
thr.	Tahri eden
tlk.	Talik
v.	Vefatı
vb.	ve benzeri
vd.	ve diğeri, ve devamı
vs.	vesaire
Yay.	Yayınevi

KAYNAKLAR

- ABDÜLAHAD**, Azîz Abdurrahmân, **el-İmâm Katâde b. Diâme Ekvâluhu ve Merviyâtuh fi't-Tefsîr**, Câmiatu Ümmü'l-Kurâ, Mekke, 1413/1992 (basılmamış master tezi).
- ABDÜLBÂKÎ**, Muhammed Fuâd, **el-Mu'cemü'l-Müfehres li Elfâzi'l-Kur'ani'l-Kerîm**, Mektebetü'l-İslâmiyye, İstanbul, 1402/1982.
- ÂCURRÎ**, Ebû Bekir Muhammed b. Hüseyin, **eş-Şeria**, 1.bs., thk. Abdullah b. Ömer ed-Dimeycî, Dâru'l-Vatan, Riyad, 1418/1997.
- ADAM**, Hüdaverdi, **İbn-i Arabî Kazâ ve Kader**, 1.bs., Alem Yayıncılık-Eser Kitap, İstanbul, 1430/2009.
- AHMED b. HANBEL**, **el-Müsned**, 1.bs., thk. Şuayb el-Arnaût-Âdil Mürşid vd., Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 1416/1995.
- AHMED EMİN**, Ahmed, **Duha'l-İslam**, 7.bs., Mektebetü'n-Nehda el-Mısriyye, ts. Baskısından ofset, Kahire, 1422/2001.
- **Fecru'l-İslâm**, 10.bs., Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, Beyrut, 1389/1969.
- AKARSU**, Bedia, **Felsefe Terimleri Sözlüğü**, 4.bs., İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1408/1988.
- AKYÜZ**, Vecdi (Ed.), **Bütün Yönleriyle Asr-ı Saadette İslam**, 2.bs., Ensar Neşriyat, İstanbul, 1428/2007.
- ALİYYÜ'L-KÂRÎ**, **Dav'ül-Meâlî Şerhu Bed'i'l-Emâlî**, Matbaa-i Âmire, İstanbul, 1287/1870.
- ALPER**, Hülya, **İmam Mâtürîdî'de Akıl-Vahiy İlişkisi**, İz Yay., İstanbul, 1430/2009.
- ALTINTAŞ**, Ramazan, **Bütün Yönleriyle Cahiliyye**, Sebat Matbaacılık, Konya, 1410/1990.
- **İslam Düşüncesinde İşlevsel Akıl**, 1.bs., Pınar Yay., İstanbul, 1424/2003.

- **Mevlânâ'da Gönül Kelamı**, 1.bs., Vefa Yay., İstanbul, 1428/2007.
- ASKALÂNÎ**, Ahmed b. Ali b. Hacer, **Fethu'l-Bâri Şerh-i Sahîhi'l-Buhârî**, 1.bs, thk. Abdulaziz b. Abdullah b. Bâz-Ali b. Abdilaziz b. es-Şibl-Muhammed Fuad Abdalbâkî, Dâru's-Selâm li'N-neşr ve't-Tevzî, Riyad, 1421/2000.
- ATAY**, Hüseyin, **Kur'an'da İman Esasları ve Kader Sorunu**, 4.bs., Atay Yay., Ankara, 1434/2013.
- AYDIN**, Ali Arslan, **İslam İnançları ve Felsefesi**, 6.bs., Çağrı Yay., İstanbul, 1400/1980.
- AYNÎ**, Bedreddin Ebî Muhammed Mahmud b. Ahmed, **Umde-tü'l-Kârî Şerh-i Sahîhi'l-Buhârî**, 1.bs., thk. Abdullah Mahmud Muhammed Ömer, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Lübnan, 1421/2001.
- AZİMABÂDÎ**, Muhammed Şemsülhak, **Avnü'l-Mabûd Şerh-i Sünen-i Ebî Dâvûd**, 2.bs., thk. Abdurrahman Muhammed Osman, el-Mektebetü's-Selefiyye, Medine, 1388-1389/1968-1969.
- BAĞCI**, H. Musa, **İnsanın Kaderi, Hadislerin Telkin Ettiği Kader Anlayışı**, 2.bs., Ankara Okulu Yay., Ankara, 1434/2013.
- BAĞDÂDÎ**, Abdulkâhir, **Usûlü'd-Din**, 1.bs., thk. Ahmed Şemsüddin, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut, 1423/2002.
- **el-Fark Beyne'l-Fırak**, thk. Muhammed Muhyiddin Abdulhamid, Mektebetü'l-Asriyye, Beyrut, 1416/1995.
- BAĞDÂDÎ**, Ebû Bekir Ahmed b. Ali el-Hatîb, **Târihu Bağdâd** (Târihu Medîneti's-Selâm), 1.bs., thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf, Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, Beyrut, 1422/2001.
- BÂKILLÂNÎ**, Ebû Bekir Muhammed, **et-Temhid**, thk. Richard Yûsuf Mc.Carty, Mektebetü's-Şarkiyye, Beyrut, 1376/1957. **Temhidü'l-Evâil**, 1.bs., thk. İmâdüddin Ahmed Haydar, Müessesetü'l-Kütübî's-Sekâfiyye, Beyrut, 1407/1987.
- BÂR**, Muhammed Ali, **Halku'l-İnsan Beyne't-Tıbbi ve'l-Kur'an**, 4.bs., Dâru's-Suûdiyye, Cidde, 1403/1983.
- BEYÂDÎ**, Kemâleddin Ahmed, **İşârâtü'l-Merâm min İbârâtü'l-İmâm**, 1.bs., thk. Yûsuf Abdurrezzâk Şâfiî, Zenzem Publishers, Karachi, Pakistan, 1425/2004.
- BEYDÂVÎ**, Nâsiruddîn Abdullah b. Ömer, **Envâru't-Tenzil ve Es-râru't-Te'vil**, thk. Muhammed Abdurrahman Maraşlı, Dâru İh-yâit-Türâsî'l-Arabî, Beyrut, 1418/1998.

- BEYHAKÎ**, Ebû Bekir Ahmed b. Hüseyin, **el-Kazâ ve'l-Kader**, 1.bs., thk. Selahaddin b. Abbâs Şükr, Mektebetü'r-Rüşd, Riyad, 1426/2005.
- BİLMEN**, Ömer Nasuhi, **Muvazzah İlmi Kelâm**, Bilmen Yay., İstanbul, ts.
- **İtilâi İslâm** (Sûre-i Feth Tefsiri ve İstanbul'un Tarihçesi kitabı içerisinde), 2.bs., Bilmen Yay., İstanbul, 1392/1972.
- **Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meâl-i Âlisi ve Tefsiri**, Kahraman Yay., İstanbul, 1413/1993.
- BOLAY**, Süleyman Hayri, **Felsefi Doktrinler Sözlüğü**, 4.bs., Akçağ Yay., Ankara, 1407/1987.
- **Ferit Kam**, 1.bs., KB Yay. Ankara, 1408/1988.
- BOU Troux**, Emile, **Tabiat Kanunlarının Zorunsuzluğu Hakında**, 2.bs., trc. Hilmi Ziya Ülken, MEB Yay., İstanbul, 1418/1998.
- BUHÂRÎ**, Muhammed b. İsmâil, **Sahihu'l-Buhârî** (el-Câmiu's-Sahih), Mektebetü'l-İslâmiyye, İstanbul, ts. (Dâru't-Tibâati'l-Âmire, İstanbul, 1315/1897 tarihli baskısından ofset).
- CÂHİZ**, Ebû Osman Amr b. Bahr, **el-Hayevân**, 2.bs., thk. Abdus-selam Muhammed Harun, Mektebetü Mustafa Bâbi el-Halebî, Mısır, 1384/1965.
- CEVDET** Said, **Bireysel ve Toplumsal Değişmenin Yasaları**, 9.bs., trc. İlhan Kutluer, İnsan Yay. İstanbul, 1437/2016.
- **Değişim Rüzgarları**, 2.bs., trc. Muzaffer Marangozoğlu, Pınar Yay., İstanbul, 1434/2013.
- CEVHERÎ**, İsmâil b. Hammâd, **es-Sıhah; Tâcü'l-Lügati ve Sıhahu'l-Arabiyye**, 4.bs., thk. Ahmed Abdulğafûr Attâr, Dâru'l-İlmi'lî-Melâyîn, Beyrut, 1410/1990.
- CİSR**, Hüseyin b. Muhammed Mustafa el-Hanefî, **el-Husunu'l-Hamidiyye li'l-Muhâfazati ale'l-Akâidi'l-İslâmiyye**, Mektebetü't-Ticâriyye'l-Kübrâ, Mısır, 1351/1932.
- CÜRCÂNÎ**, Seyyid Şerif Ali b. Muhammed, **et-Ta'rifât**, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut, 1416/1995.
- CÜVEYNÎ**, İmâmü'l-Harameyn, **el-İrşâd**, thk. Muhammed Yusuf Mûsâ-Ali Abdülmün'im Abdülhamid, Mektebetü'l-Hancı, Mısır, 1369/1950.
- ÇAKAN**, İsmâil Lütfi (Ed.), **Sünnetin Dindeki Yeri**, (Tartışmalı İlmi Toplantılar Dizisi, İSAV), Ensar Neşriyat, İstanbul, 1431/2010.

- ÇELEBİ**, İlyas, **İslam İnançında Gayp Problemi**, İFAV Yay., İstanbul, 1417/1996.
- **İslam'ın İnanç Esasları**, İSAM Yay., İstanbul, 1431/2010.
- ÇIĞMAN**, M. Kenan, **Kazâ-Kader, Hayır ve Şer, Rızık, Ecel ve Tevekkül** (İnançlar 3), Pars Matbaası, Ankara, ts.
- DAHHÂK**, b. Müzâhim, **Tefsîru'd-Dahhâk**, 1.bs., cem ve thk. Muhammed Şükrü Ahmed Zâviyetî, Dâru's-Selâm, Kahire, 1419/1999.
- DESÛKÎ**, Fâruk Ahmed, **Kazâ ve'l-Kader fi'l-İslam**, Dâru'l-İ'tisâm, Kahire, 1405/1985.
- DUĞYEM**, Semih, **Mevsûatu Mustalahâti'l-Eş'ari ve'l-Kâdi Abdilcebâr**, 1.bs., Mektebetü Lübnan Nâşirûn, Beyrut, 1423/2002.
- DUMAN**, Mehmet Zeki, **Kur'an-ı Kerim ve Tıbbâ Göre İnsanın Yaratılışı ve Tüp Bebek Hadisesi**, Nil Yay., İzmir, 1411/1991.
- DÜZGÜN**, Şaban Ali (Ed.), **Kelam El Kitabı**, 1.bs., Grafiker Yay., Ankara, 1433/2012.
- EBÛ DÂVÛD**, Süleyman b. Eş'as es-Sicistânî, **Sünen-i Ebî Dâvûd**, 1.bs., thk. Kemal Yûsuf Hût, Müessesetü'l-Kütübî's-Sekâfiyye, Beyrut, 1409/1988.
- EBÛ HANÎFE**, İmâm Azam, **el-Âlim ve'l-Müteallim, el-Fıkhu'l-Eb-sat, el-Fıkhu'l-Ekber, er-Risâle ve el-Vasiyye**, (bkz. Mustafa Öz, İmam-ı Azam'ın Beş Eseri içerisinde, metin ve tercemeleri), Kalem Yay., İstanbul, 1401/1981.
- EBÛ HAYYÂN**, Muhammed b. Yûsuf Ebî Hayyân Endelüsî, **el-Bahru'l-Muhît**, 1.bs., thk. Ahmed Abdülmevcûd, Ali Muhammed Muavvad, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut, 1413/1993.
- EBÛ RÎDE**, Ebû Rîde, Muhammed Abdülhâdî, **Min Şuyûhi'l-Mu'tezile İbrâhim b. Seyyâr en-Nazzâm ve Ârâuhu'l-Kelâmiyye el-Felsefiyye**, 2.bs., Dâru'n-Nedîm li's-Sahâfeti ve'n-Neşr, Kahire, 1409/1989.
- EBU'S-SUÛD** el-İmâdî, **İrşâdu'l-Akli's-Selim ilâ Mezâya'l-Kitâbi'l-Kerim**, thk. Abdulkadir Ahmed Atâ, Mektebetü'r-Riyad el-Hadîse, Riyad, 1391/1971.
- EBÛ YALÂ**, Ahmed b. Ali b. Müsennâ Temîmî, **el-Mu'cem**, 1.bs. thk. Hüseyin Selim Esed Dârânî, Dâru'l-Me'mûn li't-Türâs, Beyrut, 1410/1989.

- EBÛ ZEHRÂ**, Muhammed, Ebû Zehrâ, Muhammed, **Târihu'l-Mezâhibi'l-İslâmiyye**, Dâru'l-Fikri'l-Arabî, Kahire, ts.
- EBÛ'L-BEKÂ**, Eyüb b. Mûsâ el-Kefevî, **el-Külliyât**, 2.bs., thk. Adnan Derviş-Muhammed Mısırî, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 1419/1998.
- EBÛ'L-BEKÂ**, Muhibbüddin Abdullah el-Ukberî, **İ'râbü'l-Kırââti's-Şevâz**, 1.bs., thk. Muhammed Seyyid Ahmed Azzûz, Âlemü'l-Kütüb, Beyrut, 1417/1996.
- EBÛ'L-MÜNTEHÂ**, Ahmed b. Mehmed Manisavî, **Şerhu'l-Fikhi'l-Ekber**, Matbaa-i Âmire, İstanbul, 1302/1885.
- ERDEM**, Hüsameddin, **Problematik Olarak Din-Felsefe Münasebeti**, 4.bs., Hü-Er Yay., Konya, 1431/2010.
- EŞ'ARÎ**, Ebü'l-Hasen, **el-Luma' fi'r-Reddi alâ Ehli'z-Zeyğ ve'l-Bida'**, 1.bs., tlk. Hamûde Gurâbe, Matbaatu Mısır, Kahire, 1374/1955, (2.bs., Matâbiu'l-Emîriyye, Kahire, 1395/1975).
- **Makâlâtu'l-İslâmiyyin**, 3.bs., thk. Muhammed Muhyiddin Abdulhamid, Mektebetü'l-Asriyye, Sayda-Beyrut, 1410/1990; thk. Hellmut Ritter, Franz Steiner Verlag, Wiesbaden, 1400/1980; 4.bs., Klaus Schwarz Verlag, Berlin, 1426/2005.
- **el-İbâne an Usûli'd-Diyâne**, 1.bs., thk. Fevkiye Hüseyin Mahmud, Dâru'l-Ensâr, Kahire, 1397/1977; 2.bs., Dâru'l-Kitâb, Kahire, 1407/1987.
- EZHERÎ**, Muhammed b. Ahmed, **Tehzibü'l-Lüğa**, thk. Abdus-selam Muhammed Hârûn vd., Dâru'l-Mısriyyeti li't-Te'lif ve't-Terceme, Kahire, 1384-1387/1964-1967.
- FARYÂBÎ**, Ebû Bekir Cafer b. Muhammed, **el-Kader**, 1.bs., thk. Abdullah b. Hamd el-Mansûr, Edvâü's-Selef, Riyad, 1418/1997.
- FEYNMAN**, Richard, **The Character of Physical Law**, 12.bs., Massachusetts Institute of Technology Press, Massachusetts, 1405/1985.
- FÎRUZABÂDÎ**, Mecdüddin Muhammed b. Yakub, **el-Kâmûsu'l-Muhît**, 8.bs., thk. Muhammed Naim el-Arkasûsî, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 1426/2005.
- **Basâiru Zevi't-Temyîz fi Letâifi'l-Kitâbi'l-Azîz**, thk. Muhammed Ali en-Neccâr-Abdulâlim et-Tahâvî, Vezâratu'l-Evkâf, Mısır, 1393-1416/1973-1996.
- FROLOV**, İvan, **Felsefe Sözlüğü**, 1.bs., trc. Aziz Çalışlar, Cem Yay., İstanbul, 1411/1991.

GALÎ, Kâsım, **Ebû Mansûr el-Mâtürîdî Hayâtuhu ve Ârâuhu'l-Ak-diyye**, Dâru't-Türkî li'n-Neşr, Tunus, 1409/1989.

GAZZÂLÎ, Ebû Hamîd, **İhyâu Ulûmi'd-Dîn**, thr. Zeynüddin Irâkî, Dâru'l-Marife, Beyrut, 1402/1982.

----- **el-İktisâd fi'l-İtikâd**, 1.bs., thk. Muvaffak Fevzi el-Cebr, el-Hikme li't-Tibâati ve'n-Neşr, Dımeşk, 1415/1994.

----- **İlcâmu'l-Avâm an İlmi'l-Kelâm**, Matbaatü'l-İ'lâmiyye, Mısır/Kahire, 1303/1886.

----- **el-Maksadu'l-Esnâ Şerh-i Esmâ'illâhi'l-Hüsna**, 1.bs., tlk. Mahmud Bico, Matbaatü's-Sabâh, Dımeşk, 1420/1999.

----- **el-Munkızu min'ed-Dalâl**, 7.bs., thk. Cemil Saliba-Kamil Ayyâd, Dâru'l-Endelüs, Beyrut, 1387/1967.

----- **Tehâfütü'l-Felâsife**, 5.bs., thk. Süleyman Dünya, Dâru'l-Meârif, Kahire, 1392/1972.

GÖLCÜK, Şerafeddin ve **TOPRAK** Süleyman, **Kelâm**, 3.bs., Tekin Kitabevi, Konya, 1406/1986.

----- **Bâkılânî ve İnsanın Fiilleri**, 1.bs., TDV Yay., Ankara, 1418/1997.

----- **İslâm Akâidi**, 4.bs., Esra Yay., Konya, 1414/1994.

GÜLER, İlhami, **Allah'ın Ahlâkiliği Sorunu**, 7.bs., Ankara Okulu Yay., Ankara, 1435/2014.

GÜNDÜZ, Şinasi (Ed.), **Yaşayan Dünya Dinleri**, 1.bs., DİB Yay., Ankara, 1428/2007.

ĞAVCÎ, Vehbi Süleymân, **Nazratun İlmiyye fi Nisbeti Kitâbi'l-İbâne Cemîihî ilâ Ebi'l-Hasen el-Eş'arî**, 1.bs., Dâru İbn-i Hazm, Beyrut, 1409/1989.

HÂKİM, en-Nisâbüri Muhammed b. Abdillâh, **el-Müstedrek ale's-Sahîhayn**, 2.bs., thk. Mustafa Abdulkâdir Atâ, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut, 1422/2002.

HAMİDULLAH, Muhammed, **İslâm Peygamberi**, trc. Salih Tuğ, Yeni Şafak Gazetesi Yay., Ankara, 1424/2003.

HARPÛTÎ, Abdullatif, **Tenkihu'l-Kelâm fi Akâid-i Ehli'l-İslâm**, Necm-i İstikbâl Matbaası, Dersâadet, 1330/1912.

HAYYÂT, Ebü'l-Hüseyn Abdurrahim, **el-İntisâr ve'r-Red alâ İbni'r-Râvendî el-Mülhid**, 2.bs., thk. H.S. Nyberg, Mektebetü't-Dâri'l-Arabiyye li'l-Kitâb-Matbaatu Katolikiyye, Beyrut, 1413/1993.

- HEISENBERG**, Werner, **Parça ve Bütün** (Der Teil und das Ganze), 1.bs., trc. Ayşe Atalay, Düzlem Yay., İstanbul, 1410/1990.
- HEYTEMÎ**, İbn-i Hacer Şihâbüddin Ahmed, **Esne'l-Metâlib fi Sılati'l-Erhâm ve'l-Ekârib**, thk. Ekrem b. Muhammed Fâlûcî, Dâru'l-Eseriyye, Amman, Ürdün, ts.
- HÖKELEKLÎ**, Hayati, **Din Psikolojisi**, 3.bs., TDV Yay., Ankara, 1419/1998.
- ISFAHÂNÎ**, Râgıb, Hüseyin b. Muhammed, **el-Müfredât fi Garibi'l-Kur'an**, haz. Muhammed Ahmed Halefullah, Kahraman y., İstanbul, 1406/1986.
- IZUTSU**, Toshihiko, **Kur'an'da Allah ve İnsan**, trc. Süleyman Ateş, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul, ts.
- İBN-İ ABDİLBER**, Nemrî, el-Kurtubî, **et-Temhid limâ fi'l-Muvatta min'el-Meânî ve'l-Esânîd**, thk. Said Ahmed A'râb vd., Evkâfu'l-Mağribiyye, Fas, Tıtvân, 1407/1987.
- İBN-İ ABDİRABBİH**, **el-Ikdu'l-Ferîd**, 1.bs., thk. Müfid Muhammed Kamiha-Abdülmeccid Terhînî, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut, 1404/1983.
- İBN-İ ARABÎ**, Ebû Bekir Muhyiddin, **el-Fütûhâtü'l-Mekkiyye**, 2.bs., thk. Osman Yahya-İbrahim Madkûr, Mektebetü'l-Arabiyye, Kahire, 1405-1412/1985-1992.
- **Fusûsü'l-Hikem**, thk. Ebü'l-Ala Afîfî, Dâru'l-Kitâbî'l-Arabî, Beyrut, ts.
- İBN-İ BATTÂ**, Ebû Abdullah Ubeydullah b. Muhammed, **el-İbâne an Şeriati'l-Fırkatî'n-Nâciyye**, 2.bs., thk. Rızâ b. Na'sân Mu'tî-Osman Abdullah Âdem el-Etyobî vd., Dâru'r-Ra'ye, Riyad, 1415-1418/1994-1997.
- İBN-İ CİNNÎ**, Ebü'l-Feth Osman, Mevsilî, **el-Muhteseb fi Tebyîni Vücûhi Şevâzî'l-Kırâât ve'l-İzâh Anhâ**, 2.bs., thk. Ali en-Necdi Nâsîf-Abdülfettah İsmail Şelebî, haz. Muhammed Beşir el-İdlîbî, Dâru Sezgin İ't-Tibâati ve'n-Neşr, İstanbul, 1406/1986.
- İBN-İ EBÎ ALEFE**, Râid b. Sabri, **Şurûhu Sünen İbn-i Mâce**, 1.bs., Beytü'l-Efkârî'd-Devliyye, Amman, 1428/2007.
- İBN-İ EBÎ DÂVÛD**, Ebû Bekir Abdullah b. Süleyman, **el-Mesâhif**, 2.bs., thk. Muhibbüddin Abdüssübhân Vâiz, Dâru'l-Beşâiri'l-İslâmîyye, Beyrut, 1423/2002.

- İBN-İ FÂRİS**, Ahmed b. Fâris b. Zekeriyâ, **Mu'cemü Makâyisi'l-Luğa**, thk. Abdusselam Muhammed Hârûn, Dâru'l-Fikr, Beyrut, 1399/1979.
- İBN-İ FÛREK**, Ebû Bekir Muhammed b. Hasen, **Mücerredü Makalâti's-Şeyh Ebi'l-Hasen el-Eş'ari**, thk. Daniel Gimaret, Dâru'l-Meşrik, Beyrut, 1407/1987.
- İBN-İ HİŞÂM**, Muhammed b. Abdilmelik, **es-Sîretü'n-Nebeviyye**, 4.bs., thk. Ömer Abdusselâm Tedmûri, Dâru'l-Kütübi'l-Arabî, Beyrut, 1413/1993.
- İBN-İ HÛMÂM**, Kemal, **el-Müsâyere** (el-Müsâmere bi Şerhi'l-Müsâyere fi İlmi'l-Kelâm), Çağrı Yay., İstanbul, 1400/1979.
- İBN-İ İSHÂK**, Muhammed b. İshâk b. Yesâr, **Sîret İbn-i İshâk el-Müsemmat bi Kitâbi'l-Mübtedei ve'l-Meb'as ve'l-Megâzi**, 2.bs., thk. Muhammed Hamîdullah, Hayra Hizmet Vakfi, Konya, 1401/1981.
- İBN-İ KAYYIM el-Cevziyye**, **Muhtasarü's-Savâiki'l-Mürsele ale'l-Cehmiyye ve'l-Muattıla**, ihtisar: Muhammed b. el-Mevsîlî, Matbaatü's-Selefiyye, Mekke, 1348/1929.
- **Şifâü'l-Alil fi Mesâili'l-Kazâi ve'l-Kader ve'l-Hikmeti ve't-Ta'lil**, 1.bs., tlk. Mustafa Ebü'n-Nasr Şelebi, Mektebetü's-Sevâdi li't-Tevzî, Cidde, 1412/1991.
- İBN-İ KEMÂL**, Kemâl Paşazâde, **Beyânı Evsâf-ı Ümmi'l-Kitâb ve Levh-i Mahfûz ve Levh-i Ma'nevî**, Matbaa-i Âmire, İstanbul, 1264/1848.
- İBN-İ KESÎR**, İsmâil b. Ömer, **Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm** (Tefsîru İbn-i Kesîr), 2.bs., thk. Sami b. Muhammed Seleme, Dâru Taybe li'n-Neşr ve't-Tevzî, Riyad, 1420/1999.
- İBN-İ KUTEYBE**, Ebû Muhammed Abdullah b. Müslim, **Te'vilü Muhtelifi'l-Hadis**, 2.bs., thk. Muhammed Muhyiddin el-Esfar, el-Mektebü'l-İslâmî, Beyrut, 1419/1999.
- İBN-İ MÂCE**, Muhammed b. Yezîd Kazvîni, **Sünenü İbn-i Mâce**, thk. Muhammed Fuâd Abdalbâkî, Dâru İhyâit-Türâsi'l-Arabî, Beyrut, 1395/1975.
- İBN-İ MANZÛR**, Cemâleddin Muhammed b. Mükrim, **Lisânu'l-Arab**, thk. Abdullah Ali el-Kebîr, Muhammed Ahmed Hasebullah, Hâşim Muhammed Şâzelî, Dâru'l-Meârif, Kahire, ts.

- İBN-İ MURTAZA**, Ahmed b. Yahya, **Tabakâtu'l-Mu'tezile**, 1.bs., thk. Susanna Diwald-Wilzer, Dâru Mektebeti'l-Hayat, Beyrut, 1380/1961. 2.bs., Beyrut, 1407/1987.
- İBN-İ RÜŞD**, el-Hafid, Ebü'l-Velid Muhammed b. Ahmed, **Menâhicü'l-Edille fi Akâidi'l-Mille**, 2.bs., thk. Mahmud Kâsım, Mektebetü'l-Ancelo el-Mısriyye, Kahire, 1384/1964.
- İBN-İ SÎNÂ**, Ebü Ali, **en-Necât**, thk. Mâcid Fahri, Dâru'l-Âfâki'l-Cedide, Beyrut, 1402/1982.
- **Risâle fi'l-Kuve'l-İnsâniyye** (Resâil fi'l-Hikmeti ve't-Ta'bât içerisinde), 1.bs., Matbaatü'l-Cevâib, Kostantiniye (İstanbul), 1298/1881.
- İBN-İ TEYMİYE**, Takiyyüddin Ahmed, **Der'u Teârûzi'l-Akl ve'n-Nakl**, 2.bs., thk. Muhammed Reşad Sâlim, İdâretü's-Sekâfe ve'n-Neşr bi'l-Câmia, Medine, 1411/1991.
- **el-Kazâ ve'l-Kader**, thk. Muhammed Abdullah es-Semân, Mektebetü Ensâri's-Sünneti'l-Muhammediyye, Kahire, 1382/1963.
- **Mecmûatü'l-Fetâvâ**, 3.bs., thk. Âmir Cezzâr-Enver Bâz, Dâru'l-Vefâ, Mısır, 1426/2005.
- **Mecmûatü'r-Resâili'l-Kübrâ**, 2.bs., Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut, 1392/1972.
- **Minhâcu's-Sünneti'n-Nebeviyye**, 1.bs., thk. Muhammed Reşad Sâlim, Câmîatü'l-İmam Muhammed b. Suûd el-İslâmiyye, Riyad, 1406/1986.
- İCÎ**, Adudüddin Abdurrahman b. Ahmed, **el-Mevâkıf fi İlmi'l-Kelâm**, Âlemü'l-Kütüb, Beyrut, ts.
- İSFERÂYİNÎ**, Ebü'l-Muzaffer İmâdüddin, **et-Tebşir fi'd-Din**, nşr. Muhammed Zâhid el-Kevserî, Mektebetü'l-Ezheriyye li't-Türâs, Mısır, 1431/2010.
- İPEKBAYRAK**, Celalettin, **Kaderin Şifresi**, 1.bs., New Age Yay., İstanbul, 1426/2005.
- İZMİRLİ**, İsmâil Hakkı, **Yeni İlm-i Kelâm**, Şehzâdebaşı Evkâf-ı İslâmiyye Matbaası-Matbaa-i Âmire, İstanbul, 1339-1343/1921-1925.
- KADI ABDÛLCEBBÂR**, Ahmed b. Halil Hemedânî, Esedâbâdî, **Fadlu'l-İtizâl ve Tabakâtu'l-Mu'tezile**, thk. Fuad Seyyid, Dâru't-Tunusiyye, Tunus, 1394/1974.

- **el-Muğni fi Ebvâbi't-Tevhîd ve'l-Adl**, thk. Mahmud Muhammed Kâsım-İbrâhîm Madkûr-Tâhâ Hüseyin vd., Vezera-tu's-Sekâfe ve'l-İrşâd el-Kavmî, Kahire, ts.
- **el-Muhit bi't-Teklif**, thk. Ömer Seyid Azmi-Ahmed Fuâd el-Ehvânî, Dâru'l-Mısriyye, Kahire, ts.
- **el-Muhtasar fi Usûli'd-Dîn**, (Resâilu'l-Adl ve't-Tevhîd içe-risinde, c.1, s.189-282 arası), 2.bs., thk. Muhammed Ammâra, Dâ-ru'ş-Şurûk, Kahire-Beyrut, 1408/1988.
- **el-Münye ve'l-Emel**, cem eden; Ahmed b. Yahya el-Mur-tazâ, thk. İsamüddin Muhammed Ali, Dâru'l-Ma'rifeti'l-Câmi-yye, İskenderiye, 1405/1985.
- **Müteşâbihü'l-Kur'ân**, 1.bs., thk. Adnan Muhammed Zer-zûr, Dâru't-Türâs, Kahire, 1389/1969.
- **Şerhu'l-Usûli'l-Hamse**, 3.bs., thk. Abdulkerim Osman, Mektebetü Vehbe, Kahire, 1416/1996.
- **Tenzihü'l-Kur'ân ani'l-Metâin**, Dâru'n-Nehdati'l-Hadise, Beyrut, ts.
- KADI İYAZ**, Ebü'l-Fazl İyaz b. Mûsâ b. İyaz el-Yahsubî, **İkmâ-lü'l-Mu'lim bi Fevâid-i Müslim**, 1.bs., thk. Yahya İsmâil, Dâ-ru'l-Vefâ, Mansûra/Mısır 1419/1998.
- KAHRAMAN**, Ahmet, **Dinler Tarihi**, Sümer Matbaası, İstanbul, 1385/1965.
- KARADAŞ**, Çağfer, **Zaman Mekan İçinde İnsan ve Kaderi**, 1.bs., Emin Yay., Bursa, 1430/2009.
- KARADENİZ**, Osman, **İnanç Esaslarını Temellendirme Sorunu**, 2.bs., İFAV Yay., İstanbul, 1434/2013.
- KARAGÖZ**, İsmâil, **Esmâ-i Hüsnâ; Ayet ve Hadislerin Işığında Al-lah'ın İsim ve Sıfatları**, DİB Yay., Ankara, 1428/2007.
- KARAHAN**, Fatma Bayraktar, **Dua ve Kader**, Ötüken Yay., İstan-bul, 1434/2013.
- KARAMANOĞLU**, Osman Korkmaz, **Ansiklopedik İzm'ler Söz-lüğü**, 1.bs., Anahtar Kitaplar Yay., İstanbul, 1428/2007.
- KASTALLÂNÎ**, Şihabuddin Ahmed b. Muhammed el-Hatib, **İr-şâdüs-Sârî ilâ Şerh-i Sahihî'l-Buhârî**, 7.bs., Matbaatu'l-Kübrâ el-Emîriyye, Bulak, 1323/1905.

- KESKİN**, Halife, **İslam Düşüncesinde Kader ve Kazâ**, Beyan y., İstanbul, 1418/1997.
- KETTÂNÎ**, Muhammed b. Cafer, **Nazmü'l-Mütenâsir min'el-Hadisî'l-Mütevâtir**, 2.bs., Dâru'l-Kütübî's-Selefiyye, Mısır, ts.
- KILAVUZ**, Ahmet Saim, **Anahatlarıyla İslam Akaidi ve Kelâm'a Giriş**, Ensar Neşriyat, İstanbul, 1407/1987.
- KİRMÂNÎ**, Ebû Abdullah Şemseddin Muhammed b. Yûsuf b. Ali, **el-Kevâkibü't-Derâri fi Şerh-i Sahihi'l-Buhârî**, 2.bs., Dâru İh-yâi't-Türâsî'l-Arabî, Beyrut, 1401/1981.
- KİTAB-I MUKADDES**, (Tevrat-Zebur ve İncil), Kitab-ı Mukaddes Şirketi, İstanbul, 1405/1985.
- KOÇ**, Yalçın, **Determinizm ve Mekan**, Boğaziçi Üniversitesi Yay., İstanbul, 1404/1984.
- KOÇKUZU**, Ali Osman, **Rivâyet İlimlerinde Haber-i Vâhitlerin İtikât ve Teşri Yönlerinden Değeri**, DİB Yay., Ankara, 1408/1988.
- KOÇYİĞİT**, Talat, **Hadisçilerle Kelamcılar Arasındaki Münakaşalar**, 4.bs., TDV Yay., Ankara, 1409/1989.
- **Ahad Haberlerin Değeri**, AÜİFD, cilt:14, sayı:1, Ankara, 1386/1966.
- KOLOĞLU**, Orhan Şener, **Cübbâilerin Kelâm Sistemi**, İSAM Yay., İstanbul, 1432/2011.
- KUEHN**, Manfred, **Immanuel Kant**, 1.bs., trc. Bülent O. Doğan, İş Bankası Kültür Yay., İstanbul, 1432/2011.
- LÂLEKÂÎ**, Hibetullah b. Hasen b. Mansûr et-Taberî, **Şerhu Usûli İtikâdi Ehli's-Sünne ve'l-Cemâa**, 4.bs., thk. Ahmed b. Sa'd el-Ğâmidî, Dâru Taybe, Riyad, 1416/1995.
- MADKÛR**, İbrahim (Ed.), **el-Mu'cemü'l-Felsefî**, Mecmeu'l-Lugati'l-Arabiyye, Matâbiu'l-Emîriyye, Kahire, 1403/1983.
- MAĞRİBÎ**, Ali Abdulfettâh, **İmâmu Ehli's-Sünne ve'l-Cemaa Ebû Mansûr el-Mâtürîdî ve Ârâuhu'l-Kelâmiyye**, 1.bs, Mektebetü Vehbe, Kahire, 1405/1985.
- MAKRÎZÎ**, Takıyyüddin Ahmed b. Ali, **el-Hıtat** (el-Mevâizü ve'l-İtibâr bi Zikri'l-Hıtati ve'l-Âsâr) 1.bs., thk. Muhammed Zeynuhum-Mediha Şarkâvî, Mektebetü Medbûlî, Kahire, 1419/1998.

- MÂTÜRÎDÎ**, Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed b. Mahmud, **Kitâbü't-Tevhîd**, 1.bs., thk. Fethullah Huleyf, Mektebetü'l-İslamiyye, İstanbul, 1399/1979.
- **Te'vilâtu Ehli's-Sünne**, 1.bs., thk. Fâtıma Yûsuf Haymî, Müessesetü'r-Risâle Nâşirûn, Beyrut, 1425/2004.
- MEHMED ŞÜKRÜ**, Mehmed Şükrü b. Ahmed Atâ, **Keşfü'l-Meâlî Şerh-i Bed'i'l-Emâlî**, Matbaa-i İbrâhîm Efendizâde Ali Râîf, Dersâdet (İstanbul), 1328/1910.
- MUSTAFA SABRÎ**, Şeyhulislâm, **Mevkifü'l-Beşer Tahte Sultânî'l-Kader**, 1.bs., Matbaatü's-Selefiyye, Kahire, 1352/1933.
- MÜBÂREKFÜRÎ**, Ebü'l-A'lâ Muhammed b. Abdurrahman b. Abdurrahim, **Tuhfetü'l-Ahvezi bi Şerh-i Câmiî't-Tirmizî**, 1.bs., thk. Abdulvehhab Abdullatif-Abdurrahman Muhammed Osman, Dâru'l-Fikr, Kahire, 1387/1967.
- MÜCÂHİD** b. Cebr, **Tefsîru'l-İmam Mücâhid b. Cebr**, 1.bs., thk. Muhammed Abdüsselam Ebü'n-Neyl, Dâru'l-Fikri'l-İslâmî el-Hadîse, Birleşik Arap Emirlikleri, Nasr, 1410/1989.
- MÜSLİM**, Müslim b. Haccâc el-Kuşeyrî, **Sahihu Müslim (Câmiu's-Sahîh)**, 4.bs., thk. Muhammed Fuâd Abdalbâkî, Dâru İhyâit-Türâsi'l-Arabî, Beyrut, 1412/1991.
- NAHHÂS**, Ebû Cafer Ahmed b. Muhammed b. İsmail, **İrâbü'l-Kur'an**, 2.bs., thk. Halid el-Ali, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut, 1429/2008.
- NESÂÎ**, Ahmed b. Şuayb b. Ali el-Horasânî, en-Nesâî, **Sünenü'n-Nesâî bi Şerhi's-Suyûti ve Hâşiyeti's-Sindî**, 2.bs., thk. Mektebü Tahkîki't-Türâsi'l-İslâmî, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut, 1412/1992.
- NESEFÎ**, Ebû Mutî Mekhûl b. Fadl, **er-Red alâ Ehli'l-Bida' ve'l-Ehvâid-Dâlleti'l-Mudille**, thk. Bernand Marie, Annales Islamologiques Institut Français d'Archéologie Orientale, Kahire, 1400/1980.
- NESEFÎ**, Ebü'l-Berekât Abdullah b. Ahmed b. Mahmud, **Medâriku't-Tenzil ve Hakâiki't-Te'vil** (Tefsîru'n-Nesefî), Kahraman Yay., İstanbul, 1404/1984.
- NESEFÎ**, Ebü'l-Maîn/Ebü'l-Muîn, **Tebşiratü'l-Edille fî Usûli'd-Dîn**, thk. Hüseyin Atay-Şaban Ali Düzgün, DİB Yay., Ankara, 1424-1425/2003-2004.
- NEŞŞÂR**, Ali Sâmi, **Neş'etü'l-Fikri'l-Felsefî fi'l-İslâm**, 9.bs., Dâru'l-Meârif, Kahire, ts.

- NEVEVÎ**, Muhyiddin Yahya b. Şeref, **el-Minhâc fi Şerh-i Sahih-i Müslim**, 1.bs., Müessesetü Kurtuba, Kahire, 1412/1991.
- OKUMUŞ**, Namık Kemal, **Kelam'da Ecel Problemi**, Araştırma Yay., Ankara, 1433/2012.
- ÖNER**, Necati, **Stres ve Dini İnanç**, TDV Yay., Ankara, 1405/1985.
- ÖZ**, Mustafa, **İmâm-ı Azam'ın Beş Eseri**, (Ebû Hanîfe, el-Âlim ve'l-Müteallim, el-Fıkhü'l-Ebsat, el-Fıkhü'l-Ekber, er-Risâle ve el-Vasiye isimli eserlerin metni ve tercemesi), Kalem Yay., İstanbul, 1401/1981.
- ÖZCAN**, Hanifi, **Mâtürîdî'de Bilgi Problemi**, İFAV Yay., İstanbul, 1413/1993.
- ÖZLER**, Mevlüt, **İslam Düşüncesinde Tevhid**, Nun Yay., İstanbul, 1415/1995.
- ÖZSOY**, Ömer, **Sünnetullah**, 1.bs., Fecr Yay., Ankara, 1414/1994.
- ÖZTÜRK**, Yener, **İslam'da Kader Akidesi ve İman Esasları Arasına Girmesinin Hikmeti**, Harran ÜİFD, sayı 3, s.261-282, Şanlıurfa, 1418/1997.
- PAZARLI**, Osman, **Din Psikolojisi**, 3.bs., Remzi Kitabevi, İstanbul, 1402/1982.
- PEZDEVÎ**, Ebû'l-Yüsr Muhammed b. Muhammed, **Usûlü'd-Din**, thk. Hans Peter Linss, Dâru İhyâi'l-Kütübî'l-Arabî (İsâ Bâbî el-Halebî ve Şürekâh), Kahire, 1383/1963.
- RAMAZAN EFENDİ**, **Hâşiye alâ Şerhi'l-Akâidi'n-Nesefiyye**, Matbaa-i Âmire, İstanbul, 1283/1866-1867.
- RÂZÎ**, Muhammed Fahreddin, **Mefâtihu'l-Gayb**, 1.bs., Dâru'l-Fikr, Beyrut, 1401/1981.
- **el-Metâlibü'l-Âliyye min'el-İlmi'l-İlâhî**, 1.bs., thk. Ahmed Hicâzî Sekkâ, Dâru'l-Kitâbî'l-Arabî, Beyrut, 1407/1987.
- REŞİD RIZÂ**, Seyyid Muhammed, **Tefsîru'l-Menâr** (Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Hakîm), 2.bs., Matbaatü'l-Menâr, Kahire, 1366/1947.
- ROUSSEAU**, Jean Jacques, **İtiraflar**, 3.bs., trc. Reşat Nuri Güntekin-Arif Obay, MEB Yay., İstanbul, 1411/1991.
- RUHAYLÎ**, İbrâhîm b. Âmir, **el-Muhtasar fi Akideti Ehli's-Sünne fi'l-Kader**, Dâru'l-İmâm Ahmed, Medine, ts.
- SÂBÜNÎ**, Muhammed Ali, **Safvetü't-Tefâsir**, Dâru'l-Ensâr li'n-Neşr, İstanbul, 1407/1987.

- ŞÂBÛNÎ**, Nureddin, **el-Bidâye min'el-Kifâye fi'l-Hidâye fi Usûl'id-Din**, thk. Fethullah Huleyf, Dâru'l-Meârif, Mısır, 1389/1969.
- SARAÇ**, Ender, **Ruhsal Gelişim ve Kader**, 31.bs., Doğan Kitap Yay., İstanbul, 2014.
- SEHHÂREN PÛRÎ** (SEHHÂREN FÛRÎ), Halil Ahmed, **Bez-lü'l-Mechûd fi Halli Ebî Dâvûd**, tşk. Muhammed Zekeriyya b. Yahya el-Kandehlevî, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut, ts.
- SOFUOĞLU**, M. Cemal, **Açıklamalı Duâ Kitabı**, TDV Yay., Ankara, ts.
- SUYÛTÎ**, Celaleddin, **Kutfu'l-Ezhâri'l-Mütenâsire fi'l-Ahbârî'l-Mütevâtire**, 1.bs., thk. Halil Muhyiddin el-Meys, el-Mektebü'l-İslâmî, Beyrut, 1405/1995.
- ŞABAN**, Zekiyyüddin, **Usûlü'l-Fıkhî'l-İslâmî**, 2.bs., Menşûrâtü'l-Câmiati'l-Libbiyye, Külliyyetü'l-Hukuk, Matâbiu Dâri'l-Kütüb, Beyrut, 1391/1971.
- ŞÂFÎÎ**, Hasan Mahmud, **el-Medhal ilâ Dirâseti İlmi'l-Kelâm**, 1.bs., İdâretü'l-Kur'an ve'l-Ulûmî'l-İslâmiyye, Pakistan, Karaçi, 1409-1988.
- **Min Kadâya'l-Menhec fi İlmi'l-Kelâm**, Dirâsâtün Arabiyye ve İslamiyye, sayı: 1, Kahire, 1403/1983.
- ŞEHRİSTÂNÎ**, Muhammed b. Abdilkerim b. Ebî Bekir Ahmed, **el-Milel ve'n-Nihâl**, 6.bs., thk. Emir Ali Mehennâ, Ali Hasen Fâur, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut, 1416/1997.
- **Nihâyetü'l-Akdâm fi İlmi'l-Kelâm**, 1.bs., thk. Alfred Guillaume, Mektebetü's-Sekâfeti'd-Diniyye, Kahire, 1430/2009.
- ŞEYHZÂDE**, Abdurrahim b. Ali, **Nazmu'l-Ferâid**, 1.bs., Matbaatü'l-Edebiyye, Mısır, 1317/1899.
- TABERÂNÎ**, Süleyman b. Ahmed, **el-Mu'cemü'l-Kebîr**, 2.bs., thk. Hamdi Abdülmecîd Selefî, Mektebetü İbn-i Teymiyye, Kahire, 1404/1983.
- TABERÎ**, Muhammed b. Cerîr, **Câmiu'l-Beyân an Te'vili Âyi'l-Kur'an**, 1.bs., thk. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî, Dâru Hicr, Kahire, 1422/2001.
- TAFTAZÂNÎ**, Ebü'l-Vefâ Ğanîmî, **İlmü'l-Kelâm ve Ba'du Müşkîlâth**, Dâru's-Sekâfe li'n-Neşri ve't-Tevzi, Kahire, 1394/1974.

- TAFTAZÂNÎ**, Sadettin Mesud b. Ömer, **Şerhu'l-Akâidi'n-Nesefiyye**, 1.bs., thk. Abdüsselam b. Abdülhâdi Şennâr, Dâru'l-Beyrûtî, Beyrut, 1428/2007.
- **Şerhu'l-Makâsid**, 1.bs., thk. İbrâhîm Şemsüddin, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut, 1422/2001.
- TAHANEVÎ**, Muhammed Ali, **Mevsûatü Keşşâfu Istilâhati'l-Fünûn ve'l-Ulûm**, 1.bs., thk. Ali Dehruc, Mektebetü Lübnan Nâşirûn, Beyrut, 1417/1996.
- TİRMİZÎ**, Muhammed b. İsâ b. Sevre, **Sünenü't-Tirmizî** (el-Câmiu's-Sahîh), thk. Ahmed Muhammed Şâkir, Muhammed Fuad Abdülbâkî, İbrâhîm Atve İvad, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut, ts.
- TOPALOĞLU**, Bekir, **Allah İnanç**, İSAM Yay., İstanbul, 1427/2006.
- **Kelâm İlmi (Giriş)**, Damla Yay., İstanbul, 1401/1981.
- Topaloğlu ve İlyas Çelebi, **Kelâm Terimleri Sözlüğü**, 2.bs., İSAM Yay., İstanbul, 1431/2010.
- TUNÇ**, Cihat, **Kelam (Sistemantik)**, 2.bs., Erciyes Üniversitesi Yay., Kayseri, 1418/1997.
- TÜMER**, Günay-KÜÇÜK, Abdurrahman, **Dinler Tarihi**, 2.bs., Ocak Yay., Ankara, 1413/1993.
- UBBÎ**, Muhammed b. Halefe el-Viştânî, **İkmâlü İkmâlî'l-Mu'lim**, Matbaatü's-Saâde, Mısır, 1328/1910 tarihli baskısından ofset Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut, ts.
- WATT**, William Montgomery, **The Formative Period of Islamic Thought**, Edinburgh University Press, Edinburgh, 1393/1973.
- WENSINCK**, Arent Jan, **el-Mu'cemü'l-Müfehres li Elfâzi'l-Hadisîn-Nebevî**, Mektebetü E. J. Brill, Leiden, 1355-1389/1936-1969.
- YAHYA b. HÜSEYİN**, **Red Ale'l-Mücbire el-Kaderiyye** (Resâilü'l-Adl ve't-Tevhîd içinde), 2.bs., thk. Muhammed Ammâra, Dâru'ş-Şurûk, Kahire, 1408/1988.
- YAZICI**, Seyfettin, **İnananların Güç Kaynağı Duâ**, DİB Yay., Ankara, 1420/1999.
- YAZIR**, Elmalılı Muhammed Hamdi, **Hak Dini Kur'an Dili**, Eser Neşriyat, İstanbul, 1399/1979.
- YEPREM**, M. Saim, **İrâde Hürriyeti ve İmam Mâtürîdî**, 3.bs., İFAV Yay., İstanbul, 1418/1997.

- YILMAZ**, Tahsin, **Determinizm ve Hürriyet Problemi**, Atatürk Üniversitesi Yay., Ankara, 1392/1972.
- YÜKSEL**, Emrullah, **Sistemantik Kelam**, 5.bs., İz Yay., İstanbul, 1436/2015.
- ZEBÎDÎ**, Muhammed Murtaza Hüseyinî, **Tâcu'l-Arûs min Cevâhiri'l-Kâmûs**, thk. Hüseyin Nassâr vd., Matbaatü Hükûmeti'l-Kuveyt, Kuveyt, 1385-1422/1965-2001.
- ZEBÎDÎ**, Zeynüddin Ahmed b. Ahmed, **Tecrid-i Sarîh Tercemesi ve Şerhi**, 7.bs., trc. Babanzâde Ahmed Naim-Kamil Miras, DİB Yay., Ankara, 1407/1987.
- ZECCÂC**, Ebû İshâk İbrahim b. es-Serî, **Meâni'l-Kur'an ve İ'râbüh**, 1.bs., thk. Abdülcelil Abduh Şelebi, Âlemü'l-Kütüb, Beyrut, 1408/1988.
- ZEMAŞERÎ**, Ebü'l-Kâsım Mahmud b. Ömer (Cârullah), **el-Keşşâf Hakâiku Gavâmizi't-Tenzil ve Uyûni'l-Ekâvil fi Vücûhi't-Te'vil**, 1.bs., thk. Âdil Ahmed Abdulmevcûd-Ali Muhammed Muavvad, Mektebetü'l-Abikân, Riyad, 1418/1988.
- ZİYÂDE**, Ma'n (Ed.), **el-Mevsûatü'l-Felsefiyye el-Arabiyye**, 1.bs., Ma'hedü'l-İnmâi'l-Arabî, Beyrut, 1406-1408/1986-1988.

KADER

İnancının Dini Temelleri

Dr. Abdullah NAMLI

Kader bütün insanlığı ilgilendiren ve meşgul eden bir konudur. İnsanlık tarihi ile yaşıt bulunan kader konusu etrafında pek çok dinî anlayış ortaya çıkmıştır. Tarihte ve günümüzde değişik din ve millet mensupları içerisinde kadere inananlar daima çoğunluğu oluşturmuştur.

Kur'an'da iman esasları pek çok ayette *emn* kelimesinin çeşitli türevleri kullanılarak açık bir biçimde zikredilmiştir. Ne var ki kadere iman doğrudan doğruya "*inanırlar, iman ederler*" veya kınama mahiyetinde "*inanmazlar, inkâr ederler*" şeklindeki ayetlerde zikredilmemektedir. Ancak her zaman *iman esaslarının 'emn' kelimesinin türevleri ile zikredilmesi gerekir* diye de bir kural yoktur. Allah'ın kitabında kader inancını anlatan pek çok ayet bulunması, Hz. Peygamber'in sahih sünnetinin kader inancını desteklemesi, Selefin kader inancına bağlılıkları, aşırılıklardan kaçınan sağduyulu kelâmcıların ve diğer İslam âlimlerinin bu konudaki çalışma ve gayretleri, İslam ümmetinin kâhir ekseriyetinin kadere iman konusunda icmâ etmeleri kader inancının temelini oluşturmaktadır.

Kader inancı İslam'a sonradan sokulmuş değil, doğrudan Kur'an ve sünnet temeline dayanan bir konudur. Kader, iman esaslarından biri ve bu esasların bütünleyicisidir.

